

**Recenzja osiągnięć dr. Konrada F. Zawadzkiego
ubiegającego się o nadanie stopnia doktora habilitowanego
nauk humanistycznych w dyscyplinie literaturoznawstwo**

Niniejsza recenzja habilitacyjna ma charakter wyjątkowy. Dotyczy bowiem naukowego dorobku, którego autor zdobył już stopień doktora habilitowanego w Instytucie Biblii i Historii Kościoła na Uniwersytecie w Salzburgu w 2020 roku. Wtedy jego dorobek został bardzo pozytywnie oceniony, jak wynika z dokumentacji dostarczonej przez Habilitanta, przez czterech recenzentów, wybitnych specjalistów z dziedziny. Tę pozytywną ocenę potwierdziła Komisja habilitacyjna, w skład której wchodził międzynarodowi eksperci: jednogłośnie uznała ona badawcze kwalifikacje oraz osiągnięcia naukowe i dydaktyczne Habilitanta. Habilitacja austriacka dawała Zawadzkiemu *veniam docendi* oraz uprawniała do prowadzenia doktoratów czy recenzowania habilitacji w całym obszarze niemieckojęzycznym. Jednak obecna sytuacja prawna nie pozwala na formalne uznanie austriackich habilitacji w Polsce, dlatego jest konieczne przeprowadzenie nowego kolokwium habilitacyjnego.

Zapoznałem się dokładnie z całym dorobkiem naukowym dr. Konrada F. Zawadzkiego, jednak w recenzji ograniczę się do bardziej niż zwykle sumarycznych opinii.

Na charakter dorobku Konrada F. Zawadzkiego wpłynęły niewątpliwie dwa czynniki. Po pierwsze zdobył on gruntowne przygotowanie naukowe w zakresie filologii klasycznej oraz teologii na uniwersytecie w Trewirze. Studia magisterskie ukierunkowały jego zainteresowania naukowe skupione na literaturze antycznej, biblijnej i wczesnochrześcijańskiej oraz na analizie literackiej, historycznej i filologicznej pism z tego zakresu. Te zainteresowania naukowe pogłębił on pisząc rozprawę doktorską. Stopień naukowy doktora zdobył także na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu w Trewirze na podstawie rozprawy *Der Kommentar Cyrills von Alexandrien zum 1. Korintherbrief. Einleitung, kritischer Text, Übersetzung, Einzelanalyse*. Studia akademickie, pogłębiane w osobistych badaniach, wpłynęły na jego specjalizację w zakresie badań piśmiennictwa wczesnochrześcijańskiego, analizowanego także na tle literatury antycznej, zwłaszcza greckiej (na potrzeby badawcze zdobył dogłębną znajomość języka syryjskiego i armeńskiego).

Pod drugie, od 2008 prowadził działalność badawczo-dydaktyczną w różnych ośrodkach uniwersyteckich, przede wszystkim w Trewirze, ale także w Salzburgu, obecnie w Lublinie. Prowadził tam zajęcia dydaktyczne związane z jego specjalizacją naukową, realizował projekty naukowej, których wynikiem jest także jego dorobek naukowy, w tym ten, który przedstawił jako główne „osiągnięcie naukowe”.

1. Ocena głównego osiągnięcia naukowego

Jako główne osiągnięcie naukowe Konrad Zawadzki przedstawił monografię wydaną w znanej serii naukowej *Traditio Exegetica Graeca*, pt. *Der Kommentar Cyrills von Alexandrien zum 2. Korintherbrief*. Einleitung, kritischer Text, Übersetzung, Einzelanalyse, Peeters Publishers, Leuven-Paris-Bristol, 2019, 655 stron.

Monografia dotyczy mało dotąd badanego i zachowanego jedynie w ekscerptach komentarza Cyryla Aleksandryjskiego do II Listu św. Pawła do Koryntian. Komentarz nie doczekał się dotąd wydania krytycznego, dotychczasowe edycje (Angelo Mai z 1845 r. i Philippa E. Pusey'a 1872 r.) sprowadzały się do wydania jakiegoś jednego rękopisu, nie spełniają też współczesnych kryteriów edycyjnych. Zawadzki zebrał wszystkie dostępne manuskrypty, greckie, jak też syryjskie, zawierające ekscerpty tego pisma. Na podstawie badań kodykologiczno-filologicznych dowiódł, że jedynie dwa manuskrypty (Cod. Vat. Gr. 762 i Cod. Pantokrator. 28) są istotne dla ustalenia tekstu. Problem jednak tkwił w tym, że obie kopie są pod względem krytycznym niezależne od siebie, jedynie w nielicznych miejscach pokrywają się tekstowo ze sobą, a w przeważającej części znacznie różnią się od siebie pod względem językowym, nawet jeśli zawierają tę samą myśl Cyryla. W zasadzie zatem, jak dowiódł Habilitant, oba rękopisy stanowią samodzielne opracowanie tekstu. Ważne było, dokonane przez autora monografii, porównanie tych rękopisów greckich z fragmentami syryjskimi, jakie zachowały się w rękopisach dużo starszych i prezentują wierne tłumaczenie greckiego oryginału. To fragmenty syryjskie wskazują, że grecka wersja *Komentarza* zawarta w rękopisie watykańskim jest wierniejsza, jednak zarówno ona, jak też druga, zachowana w Cod. Pantokrator. 28 podają tekst z mniejszymi bądź większymi zmianami językowymi. Zawadzki słusznie uznał, by opublikować obie zachowane wersje pisma *Komentarza* jako dwa równorzędne tekstowo źródła. Taką rekonstrukcję oryginalnego tekstu należy uznać za zasadną i bardzo pożyteczną dla dalszych badań nad tym tekstem. W sumie, dr Zawadzki stworzył pierwszą edycję krytyczną *Komentarza* Cyryla, zawierającą wszystkie dostępne fragmenty pisma, zarówno greckie jak też syryjskie, do którego dodał przekład niemiecki tych ekscerptów. Jako zasadne należy także uznać wszystkie korekty lub koniektury, jakie dr Zawadzki wprowadził w miejscach, w których lekcje manuskryptów były błędne bądź niejasne.

Monografia, poza rekonstrukcją tekstu, zawiera obszernie, rzeczowe opracowanie *Komentarza* Cyryla. Ważne są zwłaszcza analizy języka używanego w tym dziele (nowe spojrzenie na styl Cyryla, uważanego zazwyczaj za bardzo monotony, rozwlekły i zawity), formy oryginalnego pisma (zachowane fragmenty pochodzą z komentarza, nie z homilii), pierwotnej struktury całego dzieła (składało się ono z prologu i 8 ksiąg), jego datacji (komentarz został napisany w kontekście sporów z Nestoriuszem, już po roku 428, a nawet już po powstaniu formuły pojednania z roku 433), czy wreszcie użytych metod egzegetycznych (zasada wyjaśnienia Biblii poprzez Biblię, egzegeza historyzująca, psychologizująca,

filologiczna, sylogistyczna, porównawcza). Każdy fragment, poza analizą językowo-stylistyczną, jest też opatrzony komentarzem merytorycznym dotyczącym jego treści. Słuszna jest teza, że Cyryl łączył swoją egzegezę ze współczesną mu polemiką teologiczną i że kolejne ekscepty należy wyjaśniać w całym kontekście historycznoliterackim, ale także w świetle ówczesnych sporów teologicznych.

W sumie, monografia prezentuje całościowe opracowanie *Komentarza* Cyryla Aleksandryjskiego do 2 Kor, stanowi także wielki wkład w badania nad spuścizną egzegetyczną Cyryla w ogóle.

Z powyższą monografią tematycznie wiąże się seria artykułów naukowych, którym Habilitant nadał tytuł *Nowe antyczne interpretacje Listów Pawiowych - nieznane fragmenty pisarzy wczesnochrześcijańskich i bizantyńskich*. Kolejne artykuły zawierają edycje nowych, nieznanych lub zapomnianych fragmentów tekstów greckich, komentujących wybrane teksty Nowego Testamentu, zwłaszcza odnoszące się do 1 i 2 Kor. Dr Zawadzki opublikował zatem, wraz z przekładem niemieckim oraz wyczerpującymi analizami „nowe greckie fragmenty Cyryla Aleksandryjskiego, Pseudo-Atanazego, Filoksenossa, Sewera z Antiochii, Ammoniosa”, jakie odkrył w Codex Pantokratoros 28 (*Zeitschrift für antikes Christentum* 18, 2014, 260-282); nieznaną dotąd fragmenty Sewera z Antiochii i Teodota z Ancyry komentujące wybrane fragmenty 2 Kor (*Sacris Erudiri* 54, 2015, 151-170); nieznaną dotąd ry obszerny grecki fragment biblijnej interpretacji do 2 Kor 12, 1- 5, autorstwa Aleksandra z Nicei z X w. (*Byzantinische Zeitschrift* 109/2 (2016), 919-942); nowy syryjski fragment komentarza Cyryla do II Kor, który występuje także w piśmie tego autora *Apologia contra Orientales* (*Ephemerides Theologicae Lovanienses* 93, 2017, 343-360); odkryte przez Habilitanta greckie fragmenty innych komentarzy Cyryla Aleksandryjskiego, jeden do Ewangelii Jana (*Biblica* 99, 2018, 393-413), drugi do Listu do Hebrajczyków (*Zeitschrift für antikes Christentum* 25, 2021, 185-195), wreszcie nowy fragment z *Komentarza* Teodora z Mopsuestii do 1 Kor (*Byzantinische Zeitschrift* 117/1, 2024, 193-200).

Każdy z tych artykułów stanowił wydarzenie w świecie naukowym, dotyczy bowiem całkowicie nowych patrystycznych tekstów egzegetycznych, głównie odnoszących się do Listów św. Pawłowych, odkrytych w katenach bądź florilegiach. Zawiera *editio princeps* tych nowych tekstów, wraz z przekładem niemieckim, obejmuje też ich rzeczowe i kompetentne analizy filologiczne i egzegetyczne. Publikując nieznaną dotąd teksty dr Zawadzki poszerzył bazę źródłową odnośnych autorów chrześcijańskich, ale też ogólne rozumienie patrystycznej egzegezy do Listów św. Pawła.

Zarówno monografia, jak też związana z nią tematycznie seria artykułów opublikowanych w wiodących czasopismach naukowych, przedstawiają całkowicie oryginalne opracowania i edycje tekstów. Są świadectwem niezwyklej kompetencji filologicznej, egzegetycznej, teologicznej i historycznej Habilitanta. Spotkały się one z bardzo pozytywnym recenzjami, zainteresowaniem i uznaniem światowych badaczy. Wydane teksty greckie i

syryjskie stały się standardowym wydaniem naukowym, używanym do dalszych badań, stały się już podstawą przekładów na języki nowożytne.

Zarówno monografię, jak też serię powiązanych artykułów należy uznać za wielkie osiągnięcie naukowe Habilitanta, stanowiące znaczny i istotny wkład w rozwój dyscypliny literaturoznawstwo.

2. Ocena pozostałego dorobku naukowego oraz istotnej aktywności badawczej

Do dorobku dra Zawadzkiego zalicza się ponadto szereg innych publikacji, także istotnych dla rozwoju dyscyplin literaturoznawstwo. Można w nich wyróżnić trzy wielkie działy:

a) Prace związane z patrystycznymi źródłami egzegetycznymi. Najważniejsza jest edycja krytyczna *Komentarza* Cyryla Aleksandryjskiego do I Listu do Koryntian (opublikowana w znanej serii *Traditio Exegetica Graeca* 16, Peeters Publishers 2015). To pierwsze całościowe wydanie tego dzieła, uwzględniające fragmenty dotąd nieopublikowane. Dr Zawadzki nie tylko zebrał wszystkie dostępne manuskrypty, ale dokonał korekty językowej tekstu greckiego, wprowadził odpowiednie koniektury; dodał także tłumaczenie niemieckie. Zawarł także wyczerpujące analizy filologiczne, egzegetyczne i historyczne *Komentarza*, pozwalające lepiej rozumieć ich treść, ale także metody interpretacji Biblii.

W osobnych artykułach dr Zawadzki opublikował zachowane syryjskie fragmenty tego *Komentarza* Cyryla (*Revue d'Études Augustiniennes et Patristiques* 67, 2021, 195-219) oraz fragment armeński, przekazany w manuskrypcie z XIII wieku (*Zeitschrift für antikes Christentum*). Wydania tych fragmentów, częściowo nie mających odpowiedników w wersji greckiej, wraz z ich przekładem na język nowożytny (niemiecki), oraz ich wszechstronną analizą stanowią znaczący wkładem Habilitanta w badania nad tym *Komentarzem*.

Podsumowaniem prac badawczych dr Zawadzkiego na tym dziełem jest publikacja w języku polskim: Cyryl Aleksandryjski. *Komentarz do Pierwszego Listu św. Pawła do Koryntian*, Biblia Ojców 5, Edycja św. Pawła: Częstochowa 2022. Zawiera ona przekład tekstu greckiego, syryjskiego i armeńskiego tego dzieła, poprzedzony rzeczowym obszernym wstępem oraz opatrzone objaśnieniami. To pierwsze opracowanie w języku polskim na temat egzegezie biblijnej Cyryla Aleksandryjskiego.

W sumie, prace dra Zawadzkiego dotyczące *Komentarza* Cyryla do I Listu do Koryntian mają charakter całkowicie nowatorski. Zwłaszcza edytowane po raz pierwszy teksty źródłowe stały podstawą dla badań innych uczonych nad literacką spuścizną starożytnego biskupa Aleksandrii.

Dopełnieniem prac egzegetycznych Habilitanta są jego dwa artykuły, także pionierskie, dotyczące bizantyńskich katen zawierające wyjaśnienia do listów apostoła Pawła. Cenne jest badanie grupy anonimowych i nieznanych dotąd tekstów zachowanych w najstarszej katenie Pawłowej (Codex Pantokratoros 28 z VIII w.). Należy uznać za właściwą identyfikację dwóch

autorów tych tekstów: Pseudo-Ekumeniusza i Jana Chryzostoma (*Le Muséon* 129, 2016, 29-69). Dr Zawadzki zajmował się także katenami Pawłowymi tzw. typu watykańskiego, dokonując rekonstrukcji zaginionego ich zakończenia (*Museum Helveticum* 78, 2021, 277-296). Te dwa oryginalne artykuły na temat katen, jak też wcześniej omawiana edycja *Komentarza* Cyryla Aleksandryjskiego do II Listu do Koryntian, zachowanego także w formie katen, dowodzą, że dr Zawadzki stał się wybitnym ekspertem na badaniach nad katenami, zaliczanym do czołowych badaczy w tej dziedzinie w świecie.

b) Badania nad klasyczną literaturą antyczną. W tym zakresie ważna jest monografia dra Zawadzkiego poświęcona analizie i identyfikacji greckich źródeł w *De natura deorum* Cyncerona (*Ciceros Zitierungstechnik in der Schrift De natura deorum* (München 2011)). Na podstawie dokładnych analiz i porównań tekstu łacińskiego z odpowiednimi greckimi źródłami Habilitant dowiódł, że cytując greckich filozofów Cynceron właściwie i poprawnie oddaje on myśli cytowanych autorów, nawet jeśli nie trzyma się on niewolniczo greckiego źródła, ale zawsze bierze pod uwagę syntaktyczne i leksykalne zasady języka łacińskiego.

Cenne są również trzy artykuły napisane po łacinie i opublikowane w kolejnych numerach znanego czasopisma *Vox Latina*, dotyczące poezji Horacego (*De Horatii carmine quarto decimo in libro odarum tertio posito*), *Metamorfoz* Owidiusza (*Num Scylla pietate in patrem patriamque violata misericordiam habere possit quaeritur*), wreszcie *Somnium Scipionis* Cyncerona i zapożyczeń w nim występujących, zaczerpniętych z filozofii Platona (*De animi doctrina in "Somnio Scipionis" cum Platonis philosophia comparata*). Prace te zawierają wiele nowych ujęć interpretacyjnych analizowanych tekstów klasycznych.

c) Inne prace z zakresu badań nad literaturą wczesnochrześcijańską. Poza wydaniem komentarzy patrystycznych wraz ich obszernymi opracowaniami, w dorobku dra Zawadzkiego znajdują się także inne ważne publikacje za zakresu badań nad literaturą wczesnochrześcijańską. Ważne są cztery artykuły (jednego jako współautor) na temat anatemy we wczesnym Kościele, opublikowane w polskim prestiżowym czasopiśmie patrystycznym *Vox Patrum* (2008-2010). Artykuły te tworzą pierwszorzędne studium na temat rozwoju i znaczenia anatemy od czasów Nowego Testamentu do II wieku. Habilitant zawarł w nich także nowe, w pełni uzasadnione, ujęcie znaczenia anatematyzmów stosowanych w Kościele starożytnym. Cenny jest także rozdział *Théodote d'Ancyre* zawarty w historii literatury greckiej wydawanej w języku francuskim (t. IV, *Les Belles Lettres*: Paris 2021, 743-762), stanowiący całkowicie nowe i bardzo kompetentne opracowanie na temat Teodota i jego pism.

Podobnie jak prace przedstawione jako „główne osiągnięcie naukowe” Habilitanta, także inne liczne publiczne składające się na dorobek naukowy dra Zawadzkiego mają charakter nowatorski, często pionierski, odznaczają się najwyższym poziomem merytorycznym i formalnym, i stanowią znaczący wkład w rozwój dyscypliny literaturoznawstwo. Publikowane w wysoko punktowanych wydawnictwach oraz czasopismach naukowych, weszły już w krwioobieg międzynarodowego świata naukowego i zyskały już szeroki

pozytywny rezonans.

III. Ocena dorobku dydaktycznego i organizacyjnego oraz w zakresie współpracy międzynarodowej

Dr Konrad F. Zawadzki ma także poważny dorobek dydaktyczny i organizacyjny na poziomie akademickim. Od r. 2008 pracował na różnych stanowiskach na Uniwersytecie w Trewirze, prowadząc zajęcia dla tamtejszych studentów w języku niemieckim w różnych formach (wykłady, seminaria i ćwiczenia). Był opiekunem i recenzentem 11 niemieckich prac o charakterze licencjackim. Prowadził także wykłady tzw. profesorskie, gdy objął kierownictwo Katedry Nowego Testamentu. Po habilitacji od roku 2020 prowadził działalność dydaktyczno-badawczą jako *Privatdozent* na Uniwersytecie w Salzburgu, a od 2022 na KUL-u.

Dowodem międzynarodowej aktywności naukowej Habilitanta było uzyskanie niemieckiego prestiżowego grantu na badania dotyczące Komentarza Cyryła Aleksandryjskiego do 2 Kor (grant udzielony przez Deutsche Forschungsgemeinschaft, będącą odpowiednikiem polskiego NCN). W ramach projektów badawczych współpracował z Berlińsko-Brandenburską Akademią Nauk w Niemczech (udział w projekcie mającym za cel zbadanie użycia terminu „anathema” w łacińskich inskrypcjach) oraz z Uniwersytetem Sorbońskim we Francji (napisał jeden z rozdziałów w historii literatury wczesnochrześcijańskiej).

Dowodem międzynarodowego uznania dla pozycji naukowej K. Zawadzkiego jest fakt, że pisał ekspertyzy naukowe dla wielu prestiżowych międzynarodowych czasopism naukowych. Był bowiem o opinie w sprawie zdatności do publikacji nadesłanych tam artykułów. Na zaproszenie zagranicznych środowisk naukowych pisał recenzje dotyczące publikacji naukowych renomowanych autorów. Recenzje ukazały się w prestiżowych, zagranicznych periodykach (*Review of Biblical Literature*, *Zeitschrift für antikes Christentum*, *Gnomon*, itd.). Był też zapraszany na międzynarodowe konferencje naukowe i odczyty w Niemczech, Austrii i Belgii.

Ogólnie, aktywność dydaktyczną i organizacyjną dra Konrada F. Zawadzkiego oceniam niezwykle pozytywnie. Na szczególne wyróżnienie zasługuje jego szeroka i bardzo aktywna współpraca naukowa na poziomie międzynarodowym.

Wniosek końcowy

Swą naukową działalność dr Konrad Zawadzki realizował się w przeważającej mierze poza Polską i był związana była z różnymi zagranicznymi ośrodkami naukowymi. Jeszcze ważniejszy jest fakt, że opublikował wiele nowatorskich monografii i artykułów, które wydał w prestiżowych wydawnictwach i znaczących, wysoko punktowanych czasopismach naukowych. Jego prace zyskują dobre oceny w świecie badawczym, są często cytowane w

zagranicznych pracach naukowych, co sprawia, że w badaniach nad wczesnochrześcijańską literaturą dr Konrad Zawadzki stał się znanym specjalistą o formacie międzynarodowym.

Na uwagę zasługuje fakt, że dr Konrad Zawadzki nie jest uczonym monotematycznym, ani badaczem jednego autora czy jednego źródła, ale ma znaczące osiągnięcia w eksploracji całej literatury antycznej: klasycznej, a także biblijnej, wczesnochrześcijańskiej oraz bizantyńskiej. Wydał (często jako *editio princeps*) i opracował wiele tekstów greckich, łacińskich, a także syryjskich i armeńskich. Publikuje głównie w języku niemieckim, ale także w łacińskim i polskim. Jego liczne nowatorskie prace dowodzą, że ma bardzo dobry warsztat naukowy, wiedzę na temat współczesnych osiągnięć naukowych w swej specjalności, wyróżnia się zdolnością do przeprowadzania wnikliwych analiz literackich, filologicznych czy historycznych i wyciągania samodzielnych sądów. W pełni zasługuje, by został uznany samodzielnym pracownikiem naukowym.

Cały jego dorobek naukowy stanowi znaczący i istotny wkład w rozwój dyscypliny literaturoznawstwo.

Biorąc zatem pod uwagę dorobek naukowy, a także merytoryczne zaangażowanie w działalność dydaktyczną oraz całą jego aktywność naukową, stawiam wniosek o kontynuowanie rozpoczętego przewodu habilitacyjnego dr. Konrada F. Zawadzkiego.

Prof. Naumowicz